

Næringspolitisk plattform

Norsk Almenningsforbund (2025 -)

Hva er en allmenning?

«Allmenning» er skog- og utmarksarealer som eies i fellesskap av aktive landbrukseiendommer som sogner til almenningen. Eierformen har i mer enn 1000 år sikret lokalsamfunn juridisk rett til å bruke arealene for å dekke grunnleggende behov. Det være seg for å hente brensel og bygningsmaterialer, eller til bruk som beiteområder, jakt og fiske. I dag praktiseres eierskapet i tråd med Lov om Bygdeallmenninger. Formålet er fortsatt det samme. Å sette lokale naturressurser i arbeid for økt verdiskaping i landbruket, med lokalsamfunn som motor og premissgiver.

Eierskapet til allmenningen følger landbrukseiendommen, og ikke den personen som for tiden er eier den. Allmenningene sikrer derfor at eierskapet til lokale naturressurser forblir lokalt, og forvaltes aktivt og langsiktig til beste for landbruket og bygda. På denne måten bidrar allmenningene til langsiktig bærekraftig verdiskaping, sysselsetting, skatteinntekter og allmennyttige formål i både bygdesamfunn og for landet som helhet.

Norsk Almenningsforbund

- Organiserer 40 bygdeallmenninger fra Romerike i sør til Trøndelag i nord.
- Utgjør et samlet areal på 7,5 millioner dekar skog og utmark
- Eies og brukes av 15.000 landbrukseiendommer i landet.
- Representerer deler av landet med sterke landbruksmiljøer.

De landbrukseiendommene som eier allmenningene har rett på økonomiske ytelser fra driften av den enkelte allmenning. Retten til ytelser forutsetter imidlertid at midlene investeres i eiendommens produksjon. Allmenningenes hovedoppgave er å omsette bærekraftige ressurser i ytterligere produksjon og utvikling i landbruket. Allmenningene har samtidig sterke tradisjoner for samspill med fellesskapet og bidrar aktivt til at også andre samfunnsinteresser ivaretas parallelt med at landbruket styrkes.

Allmenning – viktigere enn på lenge

Allmenningene består i seg selv av fjell, utmark og skog, men virksomheten er i praksis en symbiose mellom alle former for landbruk. Bærekraftig forvaltning og produksjon er hovedoppgaven, og dette er viktigere enn på lenge.

Verden står overfor store utfordringer i grensesnittet mellom klimatilpasning, bevaring av naturverdier og behov for ressurser til utvikling. Befolkningsvekst og økende forbruk, kombinert med tiltakende miljø- og klimautfordringer, har derfor ført til at «bioøkonomi» er tungt vektlagt i store deler av verden. Med «bioøkonomi» menes verdiskaping med utgangspunkt i alt som vokser og gror.

Det innebærer at bærekraftig velferd skal baseres på verdikjeder der biologisk råvare foredles til å forsyne en større andel av forbruket, og står sentralt også i våre nasjonale strategier for å møte fremtiden. Omstillingen er spesielt viktig for Norge, der tyngden av landets inntekter kommer fra oljesektoren, og hvor fastlandsindustriens andel i dag er svært lav. Dette parallelt med at landets selvforsyningsgrad er liten i en tid der beredskap er prioritert.

Omstillingen forutsetter både økt og kontinuerlig produksjon av biologiske råvarer til videreforedling. Ulike regjeringer har siden 2016 formulert sine strategier for å stimulere utviklingen av norsk bioøkonom, senest i 2022. Prinsippene er tverrpolitisk anerkjent i et

samlet Stortingskollegium. Strategien har til hensikt å øke verdiskaping og sysselsetting, redusere klimagassutslipp og sikre mer effektiv og bærekraftig anvendelse av fornybare biologiske ressurser. Jordbruksareal og skog utgjør ca 40% av Norges samlede areal, og representerer vår tyngste løpende produksjon av høstbart biologisk materiale.

Innsatsfaktorer fra både jord, skog og husdyrproduksjon er og blir en bærebjelke i den strategien som er utpekt av Stortinget for fremtidens Norge. Landbruket har imidlertid generelt høye produksjonskostnader og begrenset lønnsomhet. Situasjonen bremser de investeringene som må til for å øke produksjonen og ytterligere ta i bruk teknologi for å møte klima- og miljøkrav.

Økonomisk løfteevne er avgjørende for å ta landets samlede produksjonspotensial i bruk, og videreutvikle et produktivt, fremtidsrettet og levende landbruk, og allmenningene har en sentral funksjon i dette arbeidet gjennom ytelser til eierne/bruksberettigede.

Tenker nasjonalt og handler lokalt

Naturressursene i allmenningene forvaltes og drives profesjonelt etter bedriftsøkonomiske prinsipper og innenfor de begrensninger som gjelder for virksomheten. Overskuddet går uavkortet inn i jordbruk og husdyrhold for å øke produksjonen. Det være seg nyanlegg av husdyrproduksjon, grøfting for vekstøkning på dyrket jord, nydyrking av matjord mm. Allmenningene bidrar aktivt til at bærekraftige råstoffer høstes, samtidig som inntektene fra råvareleveransene brukes for å ytterligere øke den lokale landbruksbaserte råvareproduksjonen. Langsiktig avkastning fra våre skoger og utmark reinvesteres altså i biologisk forrentning, som i neste steg gir ytterligere økt råvareleveranse til landets grønne produksjon og forbruk.

I bygdelagene oppfattes gjerne allmenningene som fellesskapets naturområder. Som forvaltere av ofte store deler av bygda stilles derfor høye krav til oss for å samarbeide med ulike interessegrupper, og bidra til at arealene er tilgjengelige og tilrettelagt for ulike lokale brukergrupper. En lang rekke lag, foreninger og privatpersoner har allmenningene som arena for sine aktiviteter. Det være seg rimelig jakt og fiske, turer og trening, sommer som vinter. Allmenningene deltar på ulike måter for å stimulere til disse aktivitetene. Det gjør at allmenningenes balanserte næringsmessige bruk av naturressursene i all hovedsak er både akseptert og anerkjent i lokalmiljøene.

Profesjonell forvaltning

Almenningsloven stiller kompetansekrav til forvaltningen i den enkelte allmenning, og virksomheten er underlagt et styre som er valgt blant de bruksberettigede. Som store aktører opplever vi at aktiviteten følges ekstra nøye opp fra både sertifiseringsorganer og allmennhet.

Store områder som forvaltes og driftes av en felles administrasjon gir oftest betydelige skalafordeler og sikrer at mest mulig av verdiene bidrar målrettet til viktige investeringer. Dette gjør almenningens instituttet til en effektiv og faglig forankret modell for å skape et grønnere samfunn, levende bygder og tilgjengelighet til natur for allmennheten. Allmenningenes funksjon og omfang bidrar til stabil aktivitet. Løpende inntekter til investeringer i jordbruk og husdyrhold skal sikres og krever at virksomheten drives jevnt. Mange av allmenningene har både egne ansatte og innleide entreprenører som må sikres sysselsetting både gjennom året og i perioder som kan være økonomisk utfordrende. På denne måten bidrar allmenningene til sysselsetting og opprettholdt råvarestrøm også i

nedgangskonjunkturer. En stabilitet som er en forutsetning for alle virksomheter med råstoffer fra skog og utmark som utgangspunkt.

Størrelsen på eiendommene forenkler gjennomføringen av store, arealkrevende og samfunnsviktige prosjekter. Det være seg kraftutbygging og annen infrastruktur eller vern og forvaltningsplaner. Allmenningene er derfor godt rustet både for å bidra til utvikling, effektiv forvaltning og nødvendige forvaltningstiltak.

Virksomheten i allmenningene bidrar i første ledd med viktig og stabil råvareleveranse til industrien. Det økonomiske overskuddet investeres i landbruksproduksjon som gir ytterligere råvaretilgang. Norsk Almenningsforbund mener dette er en unik eiermodell både for fellesskapets interesser og for ambisjonene om utvikling av bioøkonomien.

Næringspolitiske budskap

Skogbruk

Aktiv og bærekraftig bruk av skogressursene er avgjørende for å nå de nasjonale klimamålene, og bidrar samtidig til både verdiskaping og bevaring av naturverdiene (Miljødirektoratet – Klimakur). Skogbruk er bærekraft i praksis. Det drives skogbruk i 90% av landets kommuner. Verdien av tømmeret som høstes øker normalt 10 ganger gjennom en verdikjede som samlet sysselsetter mer enn 22.000 personer, og som eksporterer treprodukter til en verdi av 15 mrd. årlig (SSB). Produktene fra skogen erstatter i mange tilfeller fossile produkter

NALF mener:

- Rammebetingelsene for norsk skogbruk må baseres på helhetlige faglige avveininger i skjæringsfeltet mellom klima, miljø og økonomi.
- Ulike internasjonale avtaler legger føringer som påvirker norsk skogbruk. Et langsiktig skogbruk i Norge må drives etter prinsipper som er utformet etter våre naturgitte forhold. Norske myndigheter må i større grad ta hensyn til geografiske ulikheter ved utarbeidelse av internasjonale avtaler.
- Sertifiseringsordningene som hele næringen er underlagt er strengere enn det offentlige rammeverket. Ytterligere offentlige reguleringer av skogbruket, eksempelvis gjennom bruk av Plan- og Bygningsloven, vil hemme næringens bidrag til fornybarsamfunnet.

Artsmangfold og klima

Skogen i Norge er tredoblet på 100 år (Forskning.no NSF m.fl). Andelen viktige leveområder for landets arter er høyt og økende, og den generelle miljøtilstanden i skogen har i nyere tid ikke vært bedre enn den er nå. Vi mener at dagens skogbruk ikke representerer noen vesentlig trussel mot det biologiske mangfoldet i skogene våre. Vi mener at den største trusselen mot norsk natur er temperaturutviklingen som alene setter en stor andel av både verdens og landets arter i fare for å dø ut. FN sitt klimapanel hevder at 20-30% av verdens arter står i fare for å dø ut ved global oppvarming på 2-3 grader. Ifølge Artsdatabanken er antallet truede arter i Norge som påvirkes negativt av klimautviklingen mer enn doblet siden 2015.

Noen enkeltarter kan være nøkkelarter i økosystemer og utløse systemkollaps om de forsvinner. Selv marginale endringer av middeltemperatur over tid vil med sikkerhet gi dramatiske effekter på enkeltarter og i verste fall hele økosystemer (UIO m.fl). Klima og arts mangfold er uløselig knyttet sammen og må hensyntas som en og samme problemstilling. Skogen representerer landets kanskje viktigste verktøy for begge faktorene (Miljødirektoratet). Skogen i Norge forbruker i dag hele 37% av landets samlede utslipp av CO₂ gjennom fotosyntesen, og potensialet er enda større (NIBIO). Jo raskere et tre vokser desto mer CO₂ omdannes til trevirke og frigir livsviktig oksygen. Aldrende skog binder derfor mindre klimagasser enn yngre skog i frisk vekst. Skogens betydning i klimakampen forutsetter derfor at skogen brukes, videreføres i Norge, og erstatter fossile produkter. Det er karbonbinding i trærne og ikke karbonutslipp fra jorda som bestemmer samlet opptak av karbon i skog (SLU rapport 2023). Skogbruk er derfor viktig miljøarbeid på både kort og lang sikt.

NALF mener:

- Innsatsen for bevaring av enkeltarter alene må ikke gå på bekostning av klimaarbeidet og arts mangfoldet som helhet.
- Næringen selv og myndighetene har tatt nesten 30 % av landets skoger helt eller delvis ut av skogbruksmessig produksjon av hensyn til arts mangfoldet. Dette i form av vern, hensynssoner som kantsoner, fjellskog, nøkkelbiotoper og sumpskog (NIBIO 2022). Hensikten er oppnådd på kort sikt, men de langsiktige klimautfordringene forverres stadig, og må fokuseres skarpere også i arbeidet for arts mangfoldet. Alle tiltak i den øvrige skogen må rettes inn mot optimal skogproduksjon og maksimal klimaeffekt.

Utmarksbeite

Bruksberettigede har beiterett på almenningene. Dyr på utmarksbeite gir flere klima- og miljøfordeler, samtidig som det er produktjons- og kostnadseffektivt bruk av ressursgrunnlaget. Nesten 30% av de kjente artene på rødlista er avhengige av beitedyr og slåtteområder for å overleve. Norge har ratifisert Europarådets Landskapskonvensjon som nettopp legger til grunn beitedyrenes betydning for biologisk mangfold. Utmarksbeite frigjør dessuten store arealer innmark til produksjon av matplanter istedenfor vekster til dyrefor. Som et ledd i arbeidet for å redusere karbonavtrykket fra matproduksjon er derfor bruk av beiteressursene et vesentlig bidrag. En tilleggseffekt er at dyrene pleier landskapet slik at det framstår attraktivt og vakkert for et land der de fleste kommuner har reiseliv som et ledd i sin

næringsstrategi. Rovdyr er en av de største utfordringen for beitenæringen, dernest praktiseringen av regelverket rundt beiter og gjerder.

NALF mener:

- Ensidig vektlegging av store rovdyr i miljøforvaltningen truer indirekte en lang rekke andre rødlistede arter, fordi beitenæringen fortrenses.
- Utmarksbeite må gis vilkår for vekst, slik at næringen kan bidra til økt bærekraftig matproduksjon og beskyttelse av beitebetingede arter.
- Vi ønsker en målrettet gjennomgang av de offentlige rammebetingelsene for å finne tiltak som stimulerer til økt beitebruk.
- Skadefelling må ikke forveksles med jakt. Kommunenes skadefellingslag må gis de samme mulighetene for å effektivt gjennomføre vedtatte uttak som Statens Naturoppsyn.
- Jerven er et betydelig problem for beitenæringen og bestanden ligger jevnt over det fastsatte målet. Vi trenger effektive tiltak for å øke uttaket, og et skjerpet ansvar for Statens Naturoppsyn. (Dokument 8:137 S (2024-2025)).
- Lisensjakt på ulv er ikke konvensjonell jakt, men et forvaltningstiltak som skal tilrettelegges for gjennomføring. Derfor må det åpnes for lisensuttak sammen med elgjakten, når det faktisk er jegere i skogen.
- Åpenbare nødvergefellinger medfører i dag rettslig forfølgelse. Nødvergeretten må være praktikabel.

Landbruksproduksjon

Allmenningenes hovedoppgave er å bidra til utvikling i et landbruk som generelt har lav lønnsomhet og begrenset investeringsevne. Dette samtidig som behovet er stort for økt produksjon og miljøeffektive tiltak. Omstilling er kostnadskrevende, og almenningenes oppgave er å bidra til gjennomføring med overskuddet fra driften til investeringer hos eierne.

NALF mener:

- Landbruket representerer viktig råvareforsyning i dag og til framtidens matvareindustri.
- Næringen er i verdenseliten for matvaresikkerhet og har forutsetninger for å øke selvforsyningsgraden.

Almenningenes forutsetninger

Almenning som eierform er ikke sammenlignbart med sameie eller aksjeselskap, men er en særskilt og lovfestet eierform med sterke forpliktelser til fellesskapet. Allmenningene mobilisere arealressurser i produktiv og bærekraftig retning, og tar et betydelig samfunnsansvar som arealbank og tilretteleggere for fellesskapet på både lokalt og nasjonalt plan. Denne rollen krever at også allmenninger kan opprettholde sin funksjon over tid, noe som betyr at allmenning må vurderes på lik linje med andre private eierformer ved søknad om konsesjon for eiendomskjøp.

NALF mener:

- Almenningene må vurderes ut fra den særskilte eierformen de faktisk er gjennom Loven om Bygdeallmenninger ved behandling av konsesjonsøknader.
- Almenninger skal ha anledning til å utvide sitt ressursgrunnlag også i andre kommuner.